

Och, naar vast model geknipe Christenen geven geen geestelijke genieting!

Tien volkomen gelijke noten geven geen melodie.

En ook het heilig accoord kan niet door de ziele ruischen, of er moet juist op den bodem dier eenheid en in die eene atmosfeer, rijke, oneindig fijne en rijke verscheidenheid van aandoening en gewaarwording zijn.

Eik een spiegel het eene beeld des Zoons opvangend, maar het weerkastend elk met een eigen straalbreking!

En dat nu wil de Heilige Schrift dat ge ook opmerken valt bij de kleinen, bij de zwakken, en bij die van verre staan.

Er zal ontferming wezen, zegt de Schrift, en deze ontferming zal daarin bestaan, dat zij onderscheid maken zult.

«Ontfermt u, staat ex. onderscheid makende!»

Wat ligt hierin?

Maar immers dit, dat ge de kleinen niet met de groeten, de zwakke niet met de sterken, de lammerkens niet met de rammen over één kam scheert, ze niet op gelijke wijze behandelt, niet over allen met één methode en wijze van doen heengaat.

Ze zou geen moeder zijn, die aan den zuigeling gebraden vleesch voorzette of den sterken jongeling met aangelengde melk wilde afschepen. Het moederroeg maakt onderscheid. Het geeft andere spijs voor het kleine kind, en heel andere voor den kloeken jongeling. En zoo ook zal een teedere moeder het bloedarme kind anders voeden dan het kind dat bloeit in kracht. Een moeder maakt onderscheid. Niet in haar liefde, maar krachtens haar over allen gelijke liefde. Was ze voor allen dezelfde in haar doen, dan juist zou ze liefdeloos wezen.

En zoo doet immers ook de arts. Ook hij heeft niet éénzelfde recept voor alle kranten, maar voor elke krankheid een ander recept. Ook hij maakt onderscheid, en juist in dat onderscheid maken is zijn kunde en openbaart zich zijn talent. Een arts die de ziekten niet nauwkeurig onderscheiden kan, deugt niet.

Ja, doet ook de leermeester niet alzoo, dat hij onderscheid maakt tusschen die paan-komen, en die gevorderd zijn? En allen alles te wezen, eischt dit juist niet, dat ge ziet wie man of vrouw, wie kind of volwassen, wie Scyth is of barbaar?

Och, dat ge dit «onderscheid maken» der liefde dan ook geestelijk wildet toepassen.

Het Evangelie is zoo fijn, zoo rijk, zoo teeder. Het heeft niet maar heele noten, maar ook zestienden en twee- en dertigsten. Het kan zoo fijn geschakeerd, naar ieders nood en ieders geaardheid is!

Neen, er steekt geen kracht voor den prediker in, zoo hij week aan week altoos met de eene basun, als waren er slechts drie tonen op, sterk en grof blaast; en wie ooit van Jezus leerde hoe hij prediken moet, die zal telkens aan die eene harp van het Evangelie weer andere en telkens andere tonen weten te ontklokken, tot ze eindelijk zijn en gevarieerd genoeg zijn, om door te dringen tot ieders hart.

«Onderscheidend» preken, dat is niet maar «onbekeerd, bekommerden en bekeerd» afzonderlijk toespreken. Ach, die indeeling is wel een indeeling. Maar zoo grof, en niet eens juist.

Neen, onderscheid maken, dat is een oog hebben voor de duizend variëtiën van het geestelijk leven, en voor elke variëtië een eigen toon op de harpe Christen vinden.

Er moet muziek in de prediking komen. Rijk afwisselende en altoos weer onderscheidende muziek.

Musiek aan den hemel ontlokt en daarom zoo hemelsch schoon voor de verwijnende zielen.

Pas dat ook bij uw kinderen toe, en ge zult ze niet trekken, minder afstoeten.

o. Leer toch dat onderscheid maken, om in aller onderscheiden zielensoort in te gaan!

Het maakt het hart zoo ruim, zoo rijk, zoo apostolisch ontfermend.

Alleen het kost moeite, het kost inspanning, het kost veel toewijding en eischt iets van goddelijk mededoogen.

Maar zeg zelf, als de arts zich die spannende moeite getroost, om het medicijn voor uw kind op het zuiverst af te meten, zou het u, o medicijnmeester der zielen, dan te veel zijn, u misschien even ernstig in te spannen voor de heeling van de wonden van het hart?

KUYPER.

Amsterdam, 30 September.

Onze indruk, dat het denkbeeld der heereing van alle Gereformeerde Belijders onder eenzelfde Kerkregering goede vordering maakt, werd de laatste weken, eer versterkt dan verzwakt.

Er is zoo ongelooft veel méé gewonnen, dat men over en weer dit denkbeeld niet langer uit het oogpunt van utiliteit of aangenaamheid beschouwt, maar inzicht en belijdt, dat zulk een heereing van Godswege geboden en geëischt is.

Immers van het oogenblik af, dat dit klaar en helder wordt ingezien, hebt ge alle man, die God vreest en voor zijn Woord beeft, op uwe zijde. En dit reeds zegt zooveel!

Een tweede gelukkig verschijnsel is, dat men over en weer er voor uitkomt, dat men niet als twee kerken naast elkaar staat, maar behoorende tot eenzelfde kerk, slechts verschilt in kerkbestuur.

Dit baant den weg ter vereeniging van o, zooveel verschillen.

En eindelijk, en dit vooral rekenen we zeer aanmerkelijke winste, men gaat het zelf meenen en gelooven, dat ook de andere partij het meent.

Dit was eerst niet zoo.

Eerst dacht men zoo: Nu, ja, zulk een heereing zou ideaal heerlijk zijn. Zoo lieflijk! Saam te wonen als zonen van hetzelfde huis! Maar, och, daar komt toch niets van! *Pia vota!* Wie er aan geloof, maakt zich illusies!

Zoover zelfs ging dit ongelooft aan de mogelijkheid, dat het oversloeg in achterdocht omtrent elanders bedoeling. En als *De Heraut* dan telkens weer op heereing aandrong, spookten er boze geesten rond, die fluisterden: «Dat meent *De Heraut* toch niet. Hij weet zelf wel, dat er niets van komt. Maar zulk zeggen lijkt altijd liet en teeder!»

Nu, in zulk een atmosfeer vond het vleesch een «zondig eson, dat het prikkelde, en

men weet hoe er toen een periode kwam van boze artikelen en giftige woorden.

Doch dit juist is nu de laatste maanden zoo merkbaar veranderd.

Het woord van het Synodaal Convent, in eenvoudigheid en oprechtheid gesproken, schijnt dan toch goed te hebben gedaan.

Zoo goed, dat men thans, haast ongelooft, bij zijn ontmoetingen over en weer, niet meer vraagt: Zal het gelukken?, maar als stond dit reeds vast, met kennelijk ongeduld de maanden telt, die voor het opmaken der huwelijksacte noodig zullen zijn.

Reeds het volgend jaar, zoo hoorden we reeds zeggen, als beiderzijds de Synoden saam zijn geweest, is de zaak reeds geklonken.

En in dien geest en in dien toon moet het dan ook.

Kalm, met beleid, moet gewerkt. Maar langer dan voor den goeden gang van zaken noodig is, moet men niet ophouden.

Althans onzerzijds zal er geen hinderpaal en zal er geen lange adem zijn, en als het aankomt op inschikkelijkheden en op het zijn van de minste, hopen we dat de Doleerende Kerken getuigenis zullen geven van den geest van Christus die in ons is.

Die geest moet saambrengen.

Niet wie zal de meeste, maar wel wie zal de minste wezen.

En voorts zuiver naar den Woorde Gods.

Op het Synodaal Convent zijn zes Deputaten benoemd, om het oog te houden op al wat strekken kon, om heereing met de broederen van de eerste uitdrijving uit het Genootschap te bevorderen.

Het zijn de heeren Dr. W. van den Bergh, Mr. L. W. C. Keuchenius, W. Kuller, Dr. A. Kuyper, Jhr. Mr. A. F. de Savornin Lohman en Dr. F. L. Rutgers.

Deze nu kwamen onlangs saam, om, nu de Concept-circulaire van en aan de Kerkeraden in zee was, te overleggen, of ook hun wellicht iets te doen stond.

Zich wel bewust, dat hun roeping niet was om als machthebbenden te handelen, maar om als in de quaestien ook zelve ingewikkeld, zoo mogelijk de kerkelijke publieke opinie te leiden, spraken ze het wenschelijke uit, om zoo spoedig mogelijk in contact te komen met mannen uit de broederen der oudere uitdrijving, die geacht konden worden in eigen kring een niet onbelangrijk aandeel te hebben in de vorming der publieke opinie op hun terrein.

Zij wendden zich daarom tot de heeren Docenten van de Theologische School te Kampen, met de vraag, of zij allicht niet genegen zouden zijn, om eene conferentie tusschen de zes Deputaten en de Docenten der School mogelijk te maken.

Niet op eenmaal drongen zij op zulk een conferentie aan, daar voorbereiding voor zulk een conferentie altoos onmisbaar is, en het billijk en kiesch scheen, die voorbereiding niet unilateraal aan zich te trekken.

Van beleefdheid en kieschheid hangt bij het op touw zetten van zulk een zaak zoo veel af.

Zij verzonden daarom dit schrijven:

AMSTERDAM, 15 September 1887.

Aan de Hooggeleerden der Docenten der Theologische School te Kampen.

Hooggeachte Heeren en Broeders!

Op het Synodaal Convent der Nederduitse Gereformeerde Kerken (Doleerende) den 18sten Juni j. en volgende dagen te Rotterdam gehouden, kwam o. a. de hoogst gewichtige vraag te berde, of niet gestreefd moest worden naar heereing van alle Gereformeerden hier te lande onder eenzelfde Kerkregering.

Door een Commissie, benoemd om het Convent des aangaande van advies te dienen, werd daartoe het rapport ingediend, dat in de Acta, waarvan een exemplaar hiernaevens u wordt toegezonden, onder art. 31 is opgenomen.

Dit rapport werd blijkens art. 33 van de genoemde acta door de gehele vergadering overgenomen, en tevens daarin voorgesteld tot Deputaten voor deze materie benoemd.

De broederen nu, die de eer hadden op deze wijze een zoo kiesch en teeder mandaat te ontvangen, hebben gemeend zich van elken stap te moeten onthouden, zolang niet gevolg was gegeven aan den eersten wenk van het Convent, strekkende om de Kerkeraden ernstig tot wegneming der bestaande koellheid en tot de wisseling van een broederlijk woord uit te lokken.

Nu echter hierna, althans in zeer vele plaatsen, gevolg is gegeven, achten wij het oogenblik gekomen, om te overwegen, of allicht ook door hen, als Deputaten, iets in de aangewezen richting kon worden gedaan.

Zij zijn daarom saamgekomen, en hebben geconstateerd:

1. dat hun geen last of volmacht gegeven was, om namens eene of meerdere kerken te handelen, maar alleen om op de stemming der gemeoederen en de ontwikkeling der denkbeelden zoo mogelijk verzoeken in te werken, en mogelijke latere handelingen van aldaar daartoe te qualificeeren personen voor te bereiden en te vergenakkelijken.

2. dat sinds het Synodaal Convent beslist den plicht tot heereing, als ons van Godswege opgelegd, uitdrukkelijk in de gemeoederen nu reeds zekere geest van toenadering viel te bespeuren en iets schier geen wanklank meer vernemen werd;

3. dat metterdaad nu reeds velerlei het besef aan beide zijden begint door te dringen, dat hetgeen langen tijd een illusie scheen, op weg is om, misschien spoediger dan men denkt, verwezenlijkt te worden;

4. dat zij in dezen stand der zaken aan tekortkoming schuldig zouden staan, zoo ze geheel stil zaten.

In verband hierna spraken ze als hun gevoelen uit, dat er, naast de wisseling van gevoelens tusschen de plaatselijke Kerkeraden, nu reeds plaats is voor wisseling van gedachten tusschen hen, die geacht kunnen worden, de algemeene opinie beiderzijds min of meer officieus te vertegenwoordigen, en dat het raadzaamst ware, zoo zij poogden te weten te komen, of eene geheel vrije bespreking van dit gewichtig onderwerp tusschen U en hen mogelijk en profijtelijk zou zijn.

Zij zelve konden dit niet beslissen, en een geheel onvoorbereid samenkomen trefte gemeenlijk geen goed.

Het is daarom dat het hun beter toescheen, reeds deze preliminaire vraag gezamenlijk te bespreken. Zelfs de schijn moest vermeden worden, alsof zij hunnerzijds door het prepareren van zulk een Conferentie zich zekere leiding aanmatigden.

En het is daarom dat zij besloten, U beleefdelijk en broederlijk te verzoeken, wel drie deputaten uit uw midden te willen afvaardigen, die met drie hunner op Donderdag den 22 September e. k. des namiddags te één uur in het Hotel des Pays-Bas te Utrecht konden saam komen, ten einde:

1. te overwegen of eene conferentie van onze zes Deputaten met de Docenten der Theol. School raadzaam zij;

2. indien ja, dan het agendum voor zulk een Conferentie op te maken.

Onzerzijds werden hiertoe aangewezen de heeren Kuyper, Van den Bergh en Rutgers.

Mogen we hierop uw gewaardeerd antwoord vóór aanstaanden Maandag te gemoet zien?

U in de genade onzes Heeren Jezus Christus aanbevelende, die U en ons in deze zaak zijner Kerk leide, blijven wij met broederlijke hoogachting.

Uw dw. medebr.,

Namens de zes B.B. voornemens,

F. L. RUTGERS.

Deze termijn was blijkbaar te kort gesteld.

Althans de heer Doc. Lindeboom antwoordde per ommegeande:

Waarde Broeder!

Dinsdag a. s. vergadert D. V. het Docenten-college, ter voorbereiding van de opening der lessen. Op die eerste samenkomst zal ik uwe gewichtige missive mededeelen. In geen geval echter zou iemand uit ons de volgende week tijd hebben voor eene samenkomst, als door U is voorgesteld. Omdat Weensdag het admissie-ex. plaats heeft, Donderdag het examen-der adm., en Vrijdag al de lessen beginnen.

Omdat Gij vóór Maandag antwoord verzoekt, zend ik U, nu ik reus komende uwe missive vind, dadelijk dit voorloopig bericht.

Een ex. der «Acta» S. C. heb ik niet ontvangen.

U met de broederen groetende en in alles Gods en den Woorde zijner Genade bevelend e

Uw Dw. Broeder in Hem, die het Hoofd en de Heert is.

L. LINDEBOOM.

Kampen, 17 Sept. 1887.

Toch deed dit in niets te kort aan den broederlijken en voorkomenden zin, waarin uit Kampen definitief geantwoord werd.

Immers onder datteekening van 22 September 1887 ontving Dr. Rutgers dit kostelijk schrijven:

Aan de Weleerwaarde en Hooggeleerden der Docenten van het Synod. Convent (Ned. Ger. kerken, Dol.) voor de bevordering der kerkel. heereing.

Hooggeachte Heeren en Broeders!

Uw broederlijk schrijven dd. 15 dezer deed ons goed aan het hart. Het was ons een oorzak van blijdschap der ziel en van dankzegging aan God den Heere.

Met U toch is onze bede tot God, dat het Hem behage te geven «eene heereing van alle Gereformeerden hier te lande onder eenzelfde kerkregering naar zijn Woord».

Daarnaast te streven, naar eisch van Gods Woord, achten wij dan ook niet slechts onze roeping voor God, maar het is ook naar den drang van ons hart.

Uw vraag, of soms ook wisseling van gedachten tusschen wederzijdsche broeders onder den zegen des Heeren daarvoor bevorderlijk zou kunnen zijn, heeft werklank bij ons gevonden.

Van onze zijde verklaren we ons dan ook volgaarne bereid, aan zulk eene wisseling van gedachten of vrije bespreking deel te nemen.

Te meer doen we dit gaarne, omdat, ook volgens uw schrijven, er omtrent aard of karakter dier «vrije bespreking» geen misvatting kan zijn.

Van last of macht tot handelen, namens wien ook, kan onzerzijds geen sprake zelfs zijn. Niets van dien aard is ons verstrekt; en het allerminst verleent het ambt, dat we naar Gods bestel bekleeden, ons tot zoo iets het recht.

In die kwaliteit of ook als Kollege van Docenten der Theol. School kan door ons niet worden gehandeld.

Dit wordt, blijkens uw schrijven, ook niet door U verwacht. Doch om alle misverstand af te snijden, zijn wij ook zoo vrij, dit zoo duidelijk mogelijk te doen uitkomen.

Het zij een wisseling van gedachten van broederlijken aard, zonder officieel of zelfs officieus karakter. «Een vrije bespreking» van het door U gememoreerde onderwerp, waaraan wij deelneemen als mannenbroeders, die ook in dezen weg naar hunne belijdenis van «de gemeenschap der heiligen» het goede voor Sion wenschen te zoeken.

Wij twijfelen niet, of daarover zijt Gij het met ons eens, dat we slechts als zoodanig aan de door U bedoelde wisseling van gedachten kunnen deelneemen.

Om de door U genoemde «preliminaire vraag» gemeenschappelijk te bespreken hebben we dan ook onzerzijds een drietal broeders verzocht. Het zijn de H.H. S. van Velzen, H. de Cock en D. K. Wielenga.

Aangaande den datum mogen we zeker wel nader bericht van U verwachten. Het liefst zagen we dien weder op een Donderdag gesteld.

Met broederlijke hoogachting en onder toebidding van «Heeren zegen» blijven we intuschen

Uw Dw. Dienste. Drs.,

Het Docenten-College, v. n.

L. LINDEBOOM, Voorz.

C. MULDER, Secr.

Kampen, 22 Sept. 1887.

Thans is voorgelagen en aangenomen, om op Donderdag 6 October te Utrecht saam te komen.

Desaankomenden zullen dan zijn de heeren Dr. W. van den Bergh, Doc. H. de Cock, Dr. A. Kuyper, Dr. F. L. Rutgers, Doc. S. van Velzen en Doc. D. K. Wielenga.

Voor de tegenwoordigheid van Doc. H. de Cock kan goed in deze zaak doen.

Mogen de geboden der kerken van nu aan zonder ophouden voor de eenheid der Belijdenis naar den Troon der genade opgaan!

Men zendt ons deze vraag in:

«De kerk te dezer plaats zal dan door de gunste haar Gods striks een Noodkerk hebben, waarin het treurende Sion zijne klachten mag uitstorten. De Heere schenke daartoe genadiglijk zijnen Geest».

«Echter komen wij voor moeilijkheden. Geboren en opgevoerd in de kerk waarin men handelde naar elgen goetdunken, komen wij wel eens te staan voor lastige vragen. Zoo thans de vraag: Is het geoorloofd de zitplaatsen in de kerk tegen een jaarlijksche premie te verhuren?» Steller dezes schaat zich beslist aan de zijde van hen, die zulks op grond van Gods Woord afkeuren (Jacobus 2). Echter hij kan dwalen. Indien er een der lezers mocht zijn, die een gansch ander inzien daarin had, zou hij dan de moeite wel willen nemen deze vraag te beantwoorden?»

Ons dunkt dit staat vast: 1. dat er geen geld in de vergadering der gemeente anders dan als offerande der dankbaarheid uit uw hand mag gaan; 2. dat zelfs de armste broeder onder de saamgekomenen, niet om zijn armoede mag achteruitgezet en geminacht; 3. dat ouden van dagen, dooven en zwakken geholpen moeten worden; en 4. dat er zekere orde en regemaat moet zijn, om wild instuiven te voorkomen.

Hiermee in overeenstemming nu is de zaak voor kleine gemeenten eenvoudig.

Is er maar één lokaal en in dat lokaal voor ieder een plaats, gun dan de voorste rij aan de dooven en zwakken, en zet op de andere rijen de hoorders om en om, zoodat, naar loting het uitwijst, de eene familie het eene jaar voorop zit, en de andere een volgend jaar; en ook plaats man, vrouw en kinderen naast elkaar.

In grotere steden daarentegen met meer lokalen, is het raadzaam, dat de gemeentelieden zooveel mogelijk steeds naar één zelfde lokaal gaan, en wel naar het lokaal in hun buurt. Dat geeft orde. Dat maakt een einde aan de predilectie. Ook geeft het meer wijkverband.

Daar ook dit echter slechts langs den weg der vrijheid kan bereikt, zouden we raden, dat men het benedenruim geheel vrij liet, met uitzondering van het doovenbankje; dat men aan ouden van dagen, b. v. boven de 70 jaar, een rij achter het doovenbankje gaf; en dat men voorts de eerste galerij bijopbod verhuurde voor één jaar; om eindelijk de tweede galerij, zoo die er is, vrij te laten voor het instuivende publiek.

In zake de Hollandsche vertalingen van Calvijn's *Instituut* ontving Dr. Kuyper in den loop dezer week drie belangrijke mededeelingen.

1. Van Ds. Sleswijk Visser te Rijsoord, dat metterdaad in zijn bezit is eene editie van Rotterdam 1739; zoodat het bestaan van deze editie hiermee boven allen twijfel verheven is.

2. Van Ds. Renier te Amsterdam, dat in zijne boekerij zich een editie van 1610 bevindt, die niet is de editie, waarvan de heer Le Cointre een exemplaar bezit. Zoodat er in dit eene jaar twee edities het licht zagen.

En 3. van Ds. M. Sipkes te Winterswijk, dat bij hem te vinden is eene editie van 1617, uitgegeven bij Jan Everts Cloppenchor, op 't Water, bij de Oude Bruggetol te Amsterdam.

Nog steeds houden we ons voor mededeeling aanbevolen.

Voor al omtrent de door Prof. Gerdes vermelde editie van 1614.

De concept-circulaire van en aan de Kerkeraden schijnt in goede aarde te zijn gevallen.

Althans, nadat de Doleerende Kerkeraad van Amsterdam deze circulaire opzond en overnam, is ook bij den anderen Kerkeraad in deze stad een broederlijke gezindheid openbaar geworden, die goede hope geeft.

De Kerkeraad der plaatselijke gemeente van de Christelijke Gereformeerde kerk zond toch dit schrijven in antwoord in:

Aan den Eerwaarden Kerkeraad der Nederduitse Gereformeerde Kerk (Doleerende) te Amsterdam.

EERWAARDE BROEDERS!

Genade zij U en vrede van God den Vader en Jezus Christus den Heere, door den Heiligen Geest.

Uw schrijven van 1 September 1887 is in onze vergadering van 12 en 19 September l. ernstig overwogen, met den uitslag dat besloten werd het volgende antwoord aan uwe vergadering te zenden.

De grondgedachte van Uw schrijven, dat zij, die een zelfde belijdenis hebben en naar de zelfde kerkorde begeren te leven, naar des Heeren Woord en de natuur der zaak, in de gemeenschap van de bediening des Woords, der Sacramenten en der tucht beide op leer en leven, de eenheid des geloofs ook kerkelijk behooren te openbaren, was steeds de uitdrukking van de diepste overtuiging onzes harten.

Meer dan vijftig jaren hebben wij gehoopt en geboden, dat zoovele hooggeschatte broederen, die nog onder de organisatie en den reglementendwang, waaronder de Nederlandse Hervormde Kerk sedert 1816 verkeert, leidden, tot het inzicht zouden komen dat zij zich onder de leus van kerkherstel in het genootschap, op een weg bevonden die, gelijk Gij het in uw schrijven uitdrukt, dood liep.

Met groote belangstelling hebben wij den gang der zaken in de latere jaren, inzonderheid dien van de Nederlandse Hervormde gemeente in de hoofdstad, gadeslagen. Het toenemend aantal predikanten die weder de gereformeerde prediking, of de prediking van de gezuiverde leer, deden hooren; velerlei arbeid, inzonderheid op het gebied van 't Christelijk onderwijs der jeugd naar de leer der Gereformeerde Kerk; het feit dat alle ambtsdragers in die Gemeente weder uitgenoodigd werden om de formulieren van eenheid te onderteekenen; de poging om weder een begin te maken met de handhaving van de kerkelijke tucht, althans op de leer, en meer andere verschijnselen konden de vraag doen rijzen: of wij wellicht niet te vroeg gescheiden zijn van eene

Kerk die, hoe ook verbasterd, toch in haar hart, nog was de levende Gereformeerde Kerk van dit land?

Maar lett'en wij dan weder op andere verschijnselen, die daar vlak tegenover stonden; namen we kennis van de voorschriften en beslissingen der Haagse Synode die, hoe ook ingericht om zooveel mogelijk alle partijen te bevredigen, toch altijd in het nadeel waren van hen die de leer der Hervormde Kerk, ingedrukt in hare publieke Schriften, poogden te handhaven; lett'en wij inzonderheid op de reglementen, naar welke de Hervormde Kerk bestuurd moet worden; en welke handhaving en naleving de plicht is van alle ambtsdragers in die Kerk, reglementen die spreken van «handhaving der leer», en tegelijk eene feitelijke belijdenisloosheid eischen, luijdigen en bevorderen, dan gevoelden wij weder dat er, in dezen stand van zaken, geen andere weg was, voor wie waarlijk als gereformerd belijder wil leven, dan afscheiding van eene Kerk, die onder haar eigen onwaarheid, als belijdende Gereformeerde Kerk, bezweken is. Ja dan gevoelden wij ons menigmaal gelukkig en dankbaar voor het aangezicht des Heeren, naardien wij verlost waren uit kerkelijke toestanden, die voor het Christelijk geweten zwaar zijn om te dragen. Gelukkig gevoelden wij ons in weerwil van onze geringheid tegenover de wereld en zelfs tegenover de berisping en vaak grievende miskenning door broeders, die de afscheiding bleven veroordeelen en ons bleven beschouwen en aan het volk voorstellen als gescheiden van de Gereformeerde Kerk.

Dat wij nooit bedoeld hebben van de Gereformeerde Kerk ons af te scheiden, of eene andere Kerk te stichten met eene andere leer of eene andere kerkorde en liturgie dan de Nederlandse Gereformeerde behoeven wij voor U, Eerwaarde Broeders! niet te betoogen. Hadt Gij een anderen indruk van ons, Gij zoudt ons de hand der broederlijke gemeenschap niet mogen, niet kunnen bieden!

Menigmaal heeft het ons dan ook diep gemart, van tijd tot tijd beschouwingen te vernemen, waarin de bestaande afscheiding van de Nederlandse Hervormde Kerk of doodgewezn o. f. veroordeeld werd. Beschouwingen welke aan hen die niet genoegzaam op hoogte der zaken kunnen zijn den indruk moesten geven, dat in de Christelijke Gereformeerde Kerk de handhaving van de zuiverheid der leer te wenschen overliet, en dat zij, buiten de kerkorde om, bestuurd werd door reglementen, of een reglement, dat ongereformeerde beginselen huldigt, en waaraan de belijdenis slechts als franje gehecht is.

En is er nu aan uwe zijde reden om te erkennen, dat u, «na te lang en zondig wachten, de oogen zijn verlicht geworden om in te zien dat de weg waarop Gij wandeldet dood liep»; aan onze zijde bestaan ook vele redenen om, al zijn wij ons geene afwijkingen bewust, die de leer of de vaste lijnen der kerkregering raken, o. z. zonden en dwaasheden, met schaamte en schuldgevoel te belijden, zoodat wij niets zouden kunnen noemen waarop wij ons zonden mogen verheffen. Met U gevoelen wij ons te willen verzoemingen voor het aangezicht des Heeren, die zijn volk niet verwerpt om alles wat het gedaan heeft, maar het toeroept: Ik zal uwe afkeerigen genezen!

Van groote betekenis achten wij Uwe verklaring: «Alle hand heengaan ook met het Nederlandsch Hervormd kerkgenootschap, dat in 1816 wierd opgericht, is derhalve door ons voor altoos verbroken en dit genootschap als eene voor Gods Woord onbestaanbare instelling verworpen!»

Gij en wij zijn alzoo gebracht tot een isolement op kerkelijk gebied waarin, door de barmhartigheid en trouw onzes Gods, kracht verborgen is, zoo wij het van ganser harte en om des Heeren wil aanvaarden. Onze langdurige ervaring, als de eerstonkome, kan U, als de later ontkomene, daarbij tot leering en bemoediging strekken. Als verzoeteling in de maatschappij, en verstoren van alle stoffelijke voorrechten die de Gereformeerde kerk, in vroeger jaren, in ons land genoot, levende, heeft de Heere aan ons getoond, en zal Hij toonen aan allen, dat Hij cert wie Hem eeren, en dat Hij, als onze Vader in de hemelen, zijne nooddrufte Kerk het dagelijksch brood niet onthoudt.

Dat wij ons tot hiertoe, in het openbaar, niet hebben uitgesproken over den kerkelijken strijd, waarin Gij, sedert 1886, gewikkeld zijt, geschiedde om voor ons gewichtige redenen.

Eenerzijds konden wij ons hartelijk verblijden in uw streven en gevoelen wij ons uwe deelgenooten in het lijd van onrecht, door overmoedige kerkbesturen, U, gelijk onzen vaders en medebelijders vóór eene halve eeuw, aangebaan.

Maar aan de andere zijde ontvingen wij, uit de van uwentwege openbaar gemaakte officiële stukken, den indruk, dat Gij U bleef beschouwen als de enige en wettige kerkeraad van de gehele Nederlandse Hervormde Gemeente met haar honderd vijf en zeventig duizend zielen, en alzoo optrad als de kerkeraad van eene gemeente met welke wij, naar onze belijdenis, geene kerkelijke gemeenschap onderhouden.

Dit noopte om, hoezeer wij ook in vele opzichten ons met U één gevoelen, eene afwachtende houding aan te nemen.

Wij staan vast in de overtuiging dat de scheiding van 1834 een werk uit God is, door het Woord des Heeren en de belijdenis der Gereformeerde Kerk geboden, en zijn van oordeel dat, bij verdere onderhandelingen, op dit punt vooral het noodige licht